

Peil.Taal en rekenen

Einde basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs 2023-2024

april 2025

In dit rapport brengen we de vaardigheid voor rekenen, lezen en taalverzorging in beeld van leerlingen in groep 8 van het basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en schoolverlaters in het speciaal onderwijs op basis van hun prestaties op de doorstroomtoets in schooljaar 2023-2024.

Dit rapport is samen met de Staat van het Onderwijs 2025 gepubliceerd. Het kan worden beschouwd als een extra rapport over de uitkomsten van de doorstroomtoets die in de periode van eind januari tot en met begin februari 2024 is afgenomen aan het einde van het basisonderwijs en speciaal (basis) onderwijs.

Samenvatting

In de periode van eind januari tot en met begin februari 2024 maakten leerlingen aan het einde van het primair onderwijs voor de eerste keer de doorstroomtoets.

In het basisonderwijs (bo) beheerst 92% van de leerlingen niveau 1F op rekenen. Bij lezen en taalverzorging is dit 99% en 96%. De beheersing van het streefniveau is bij rekenen relatief laag: 46%. 75% van de leerlingen beheerst het streefniveau bij lezen, 53% bij taalverzorging.

In het speciaal basisonderwijs (sbo), en in mindere mate, het speciaal onderwijs (so), behaalt een lager percentage leerlingen de niveaus 1F en 1S/2F dan in het bo. In het sbo beheerst 25% van de leerlingen het niveau 1F voor rekenen. In het so is dit 48% van de

getoetste leerlingen. Bij lezen beheerst 83% van de sbo-leerlingen en 87% van de getoetste so-leerlingen het 1F-niveau.

Leerlingen met theoretisch geschoolde ouders beheersen vaker de streefniveaus dan leerlingen met praktisch geschoolde ouders. Van de bo-leerlingen met maximaal mbo-2-opgeleide ouders beheerst 28% het streefniveau voor rekenen, tegenover 65% van de bo-leerlingen met wo-opgeleide ouders.

Bij een gelijk schooladvies beheerst een kleiner deel van de leerlingen in het sbo en so de referentieniveaus dan in het bo. Waar bijvoorbeeld meer dan een derde van de leerlingen in het sbo met een vmbo-k-schooladvies niveau 1F op rekenen niet beheerst, geldt dit in het bo voor minder dan 20% van de leerlingen.

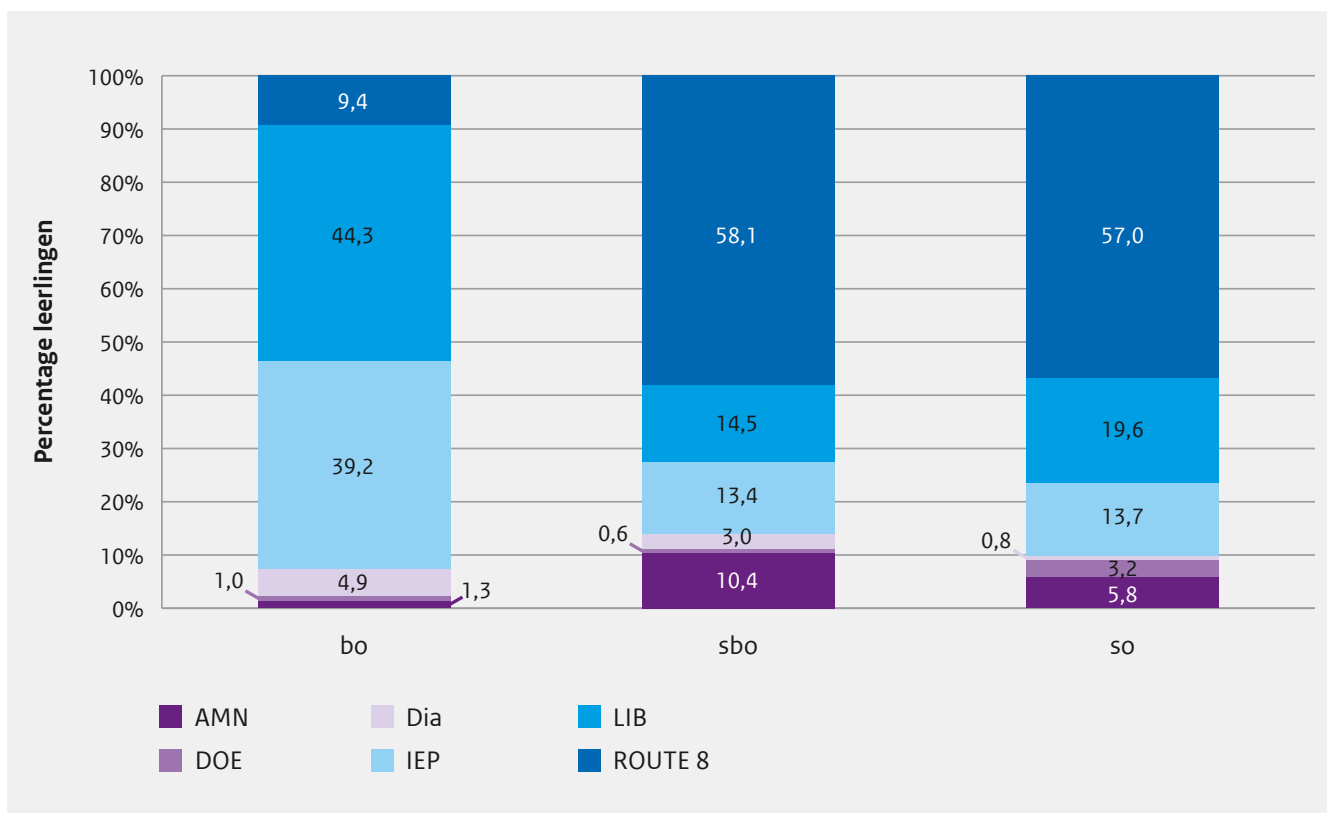
Inleiding

Doorstroomtoets: eerste afname

Sinds de invoering van de verplichte eindtoets in het basisonderwijs (bo) in schooljaar 2014-2015, rapporteren we jaarlijks over de taal- en rekenvaardigheid van Nederlandse groep 8-leerlingen in het bo. Sinds schooljaar 2021-2022 rapporteren we ook over deze vaardigheden van groep 8 leerlingen in het speciaal basisonderwijs (sbo) en schoolverlaters in het speciaal onderwijs (so), voor wie de eindtoets sinds schooljaar 2019-2020 ook verplicht is. In 2023-2024 is de eindtoets vervangen door de verplichte doorstroomtoets. De resultaten van de doorstroomtoets zijn niet goed vergelijkbaar met de eindtoetsresultaten van voorgaande jaren. Dat komt door wijzigingen in de normering van de toetsen en een eerder afnamemoment. Daarom beschouwen we de doorstroomtoets van 2024 als een eerste meting waartegen uitkomsten op volgende doorstroomtoetsen kunnen worden afgezet.

Scholen kunnen kiezen uit 6 verschillende doorstroomtoetsen met gedeelde ankeritems. Deze toetsen hebben een centrale normering. Het streven is daarbij om leerlingen met gelijke prestaties gelijk te beoordelen en daarmee de kans op een gelijk advies te geven. De resultaten zijn dit jaar, vanwege de opgenomen ankeritems en de centrale normering, onderling voldoende vergelijkbaar (College voor Toetsen en Examens, 2024). Ze vormen een voldoende basis voor het stelselbeeld in dit rapport.

Figuur 1 toont het percentage leerlingen per onderwijssoort dat de verschillende doorstroomtoetsen heeft gemaakt. Het valt op dat de ROUTE 8-doorstroomtoets erg populair is in het sbo en het so. Meer dan 50% van de getoetste leerlingen in deze onderwijssoorten maakte deze doorstroomtoets, tegenover iets meer dan 9% in het bo. De AMN-doorstroomtoets wordt in het sbo relatief vaak gemaakt, in het bo juist minder. In het bo zijn de Leerling in Beeld (LIB)-doorstroomtoets en de IEP-doorstroomtoets het meest gemaakt (respectievelijk 44,3% en 39,2% van de leerlingen).

Figuur 1: Toetsdeelname per doorstroomtoets en onderwijssoort

Referentieniveaus

De referentieniveaus voor taal en rekenen beschrijven wat leerlingen, van de basisschool tot aan het hoger onderwijs, moeten kennen en kunnen op deze leergebieden.¹ De referentieniveaus zijn beschreven in 2 niveaus: het fundamentele niveau (F) en het streefniveau (S). Niveau 1F en 1S² zijn van toepassing op leerlingen aan het einde van het bo, sbo en so, met uitzondering van zeer moeilijk lerende of meervoudig gehandicapte leerlingen. Het is de bedoeling dat zoveel mogelijk leerlingen aan het einde van het primair onderwijs een voor hen zo hoog mogelijk niveau bereiken, met niveau 1F als minimum. Het voortgezet (speciaal) onderwijs (v(s)o) bouwt hier vervolgens op voort.

De Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (commissie-Meijerink) stelde de referentieniveaus op in 2009. Zij sprak daarbij de ambitie uit dat minimaal 85% van de (s)bo leerlingen niveau 1F voor rekenen zou gaan beheersen. Voor het streefniveau voor rekenen (1S) ging zij uit van 65% beheersing, om voor leerlingen die uitstromen naar vmbo gemengde of theoretische leerweg (vmbo-(g)t), havo of vwo een goede aansluiting op het voortgezet onderwijs (vo) tot stand te brengen. In lijn hiermee is deze ambitie vervolgens ook op de beheersing van het 1F- en 2F-niveau binnen het taaldomein toegepast (Dekker & Bussemaker, 2013). Voor het so is geen ambitie uitgesproken.

¹ Een globale beschrijving van de referentieniveaus 1F en 1S/2F voor de leergebieden lezen, taalverzorging en rekenen is opgenomen in het technisch rapport onderliggend aan dit rapport (Inspectie van het Onderwijs, 2025).

² Voor de referentieniveaus taal geldt dat het streefniveau gelijk is aan het opvolgende fundamentele niveau. Hier is 1S dus gelijk aan 2F.

Resultaten

Algemeen

In het basisonderwijs (bo) beheerst 8,1% van de leerlingen het fundamentele niveau (1F) voor rekenen nog niet. Bijna alle leerlingen beheersen het 1F-niveau voor lezen (99,2%) en taalverzorging (96,4%). Het streefniveau (2F) voor lezen behaalt 75,2% van de bo-leerlingen. Voor taalverzorging behaalt 53,3% het 2F-niveau, voor rekenen behaalt slechts 45,6% van de bo-leerlingen het 1S-niveau.

In het speciaal basisonderwijs (sbo) valt met name de lage beheersing van 1F voor rekenen op: 24,9% van de sbo-leerlingen beheerst dit niveau. Voor lezen beheerst 83,1% van de sbo-leerlingen 1F. Bij taalverzorging beheerst 46,1% 1F. De beheersing van het 2F-niveau ligt bij lezen op 16,2%. Bij taalverzorging en rekenen is dit een stuk lager: respectievelijk 3,1% beheerst 2F en 2,6% beheerst 1S.

Ook in het speciaal onderwijs (so) blijft de beheersing van de referentieniveaus op rekenen achter ten opzichte van de andere domeinen. Het gaat om 47,6% van de van de getoetste so-leerlingen die ten minste 1F-niveau behaalt op rekenen. Bij taalverzorging beheerst 66,6% van de so-leerlingen 1F. Op het gebied van lezen behaalt 86,6% van de so-leerlingen 1F. Voor lezen beheerst bijna 1 op de 3 so-leerlingen (29,8%) het 2F-niveau, voor taalverzorging 10,4%. Bij rekenen beheerst 8,9% van de leerlingen het 1S-niveau.

Figuur 2: Beheersing van de referentieniveaus per onderwijssoort

Bij de beheersing van de referentieniveaus per cluster in het so zien we over het algemeen dat leerlingen op cluster 4-scholen de referentieniveaus vaker beheersen dan leerlingen uit de overige clusters.³ Met name op het gebied van rekenen zijn de verschillen groot: in het cluster 4 beheerst 58% van de leerlingen het 1F-niveau en 12% van de leerlingen het 1S-niveau. Dit tegenover respectievelijk 34% en 6% van de leerlingen op cluster 3-scholen. Leerlingen op cluster 2-scholen beheersen de referentieniveaus in vergelijkbare mate als leerlingen op cluster 3-scholen. In alle 3 de leergebieden voldoet de groep leerlingen waarvoor de ambities voor beheersing van de referentieniveaus is uitgesproken (bo en sbo samen) aan de 1F-ambitie van 85% beheersing. Bij rekenen beheerst 89,6% van de leerlingen het 1F-niveau, bij lezen en taalverzorging liggen deze percentages op respectievelijk 98,7% en 94,7%. Voor het 2F-niveau wordt de 65% ambitie voor lezen ruim behaald met 73,2%. Voor taalverzorging (51,6%) en met name rekenen (44,1% (1S)) is dit niet het geval.

Samenhang met leerlingkenmerken

Het aandeel leerlingen dat de referentieniveaus beheerst, verschilt tussen groepen leerlingen met andere achtergrondkenmerken.⁴ Zo zien we in alle 3 de onderwijssoorten dat relatief meer jongens dan meisjes de referentieniveaus rekenen beheersen. Waar in het bo 50,9% van de jongens het 1S-niveau beheerst, is dit voor meisjes 40,2%. In het so en het sbo zien we verschillen in vergelijkbare orde van grootte. In het bo beheersen meisjes vaker de referentieniveaus lezen en taalverzorging dan jongens: 78,2% van de meisjes beheerst het 2F-niveau bij lezen, tegenover 72,3% van de jongens. In het sbo en het so is weinig verschil tussen jongens en meisjes bij lezen en taalverzorging.

Bo-leerlingen die zelf migrant zijn of kinderen zijn van migranten, beheersen minder vaak de referentieniveaus voor lezen dan leerlingen zonder migratieachtergrond. Ook voor het so, en in mindere mate voor het sbo, is dit het geval. In het bo zijn de verschillen bij rekenen relatief klein: waar 7,4% van de leerlingen zonder migratieachtergrond het 1F-niveau nog niet beheerst, is dit voor leerlingen met een migratieachtergrond 9,6%. In het

so zijn de verschillen bij rekenen groter: 47,5% van de leerlingen zonder migratieachtergrond beheerst het 1F-niveau nog niet, tegenover ongeveer 59,5% van de (kinderen van) migranten. In het sbo beheerst 73,2% van de leerlingen zonder migratieachtergrond het 1F-niveau nog niet. Voor (kinderen van) migranten is dit 77,9%.

Ook de sociaaleconomische achtergrond speelt een rol: leerlingen met wo-opgeleide ouders of met een hoog huishoudinkomen beheersen vaker de referentieniveaus dan leerlingen met maximaal mbo-2-opgeleide ouders of een laag huishoudinkomen. Deze verschillen zijn fors te noemen: van de bo-leerlingen met maximaal mbo-2-opgeleide ouders beheerst 28,3% het 1S-niveau voor rekenen. Dit percentage ligt op 65,4 voor leerlingen met wo-opgeleide ouders. De verschillen bij de andere domeinen zijn van vergelijkbare grootte. In het so en het sbo zijn deze patronen ook zichtbaar: leerlingen met een hoger huishoudinkomen of hbo- of wo-opgeleide ouders beheersen ook in deze onderwijssoorten vaker de 1F- en 1S/2F-niveaus.

Samenhang schooladvies

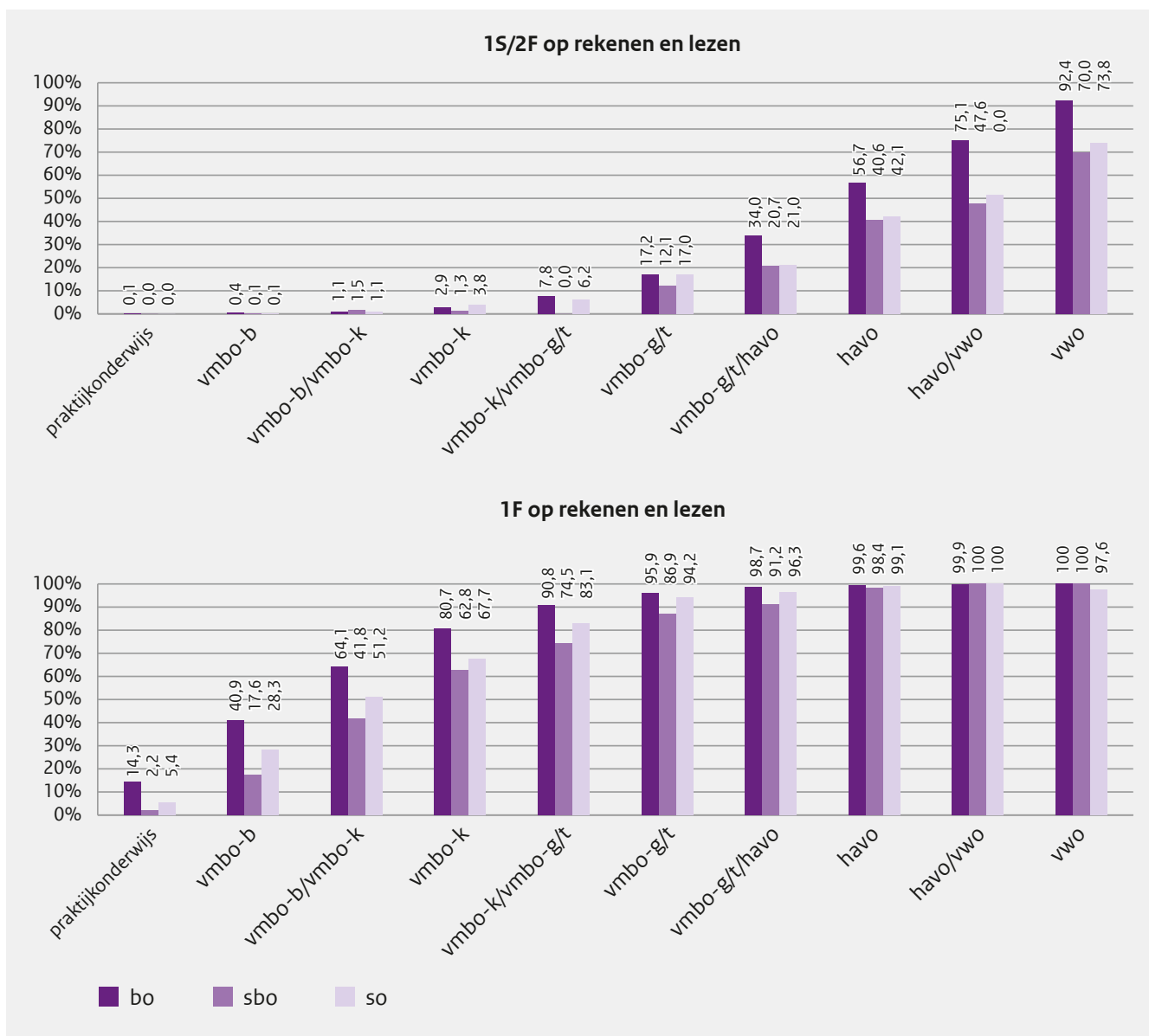
In alle 3 de onderwijssoorten zien we dat het aandeel leerlingen dat de referentieniveaus beheerst, sterk samengaat met het initiële schooladvies.⁵ Leerlingen met een schooladvies voor meer theoretisch vervolgonderwijs behalen vaker de 1F- en 1S/2F-niveaus dan leerlingen met een schooladvies voor meer praktijkgericht onderwijs.⁶ In het bo behaalt 77,2% van de leerlingen met het schooladvies havo/vwo en 93,1% van de leerlingen met vwo-advies het 1S-niveau voor rekenen. Van de leerlingen met een vmbo-(g)t-advies behaalt 22,3% het 1S-niveau. Voor taalverzorging zien we verschillen van vergelijkbare grootte: 37,8% van de leerlingen met een vmbo-(g)t-advies, tegenover 91,8% van de leerlingen met een vwo-advies, beheerst het 2F-niveau. Voor lezen zijn de verschillen naar advies kleiner. Hier behaalt 70,6% van de leerlingen met een vmbo-(g)t-advies het 2F-niveau, tegenover 99,2% van de leerlingen met een vwo-advies.

³ In het so worden de volgende clusters onderscheiden: cluster 1: visuele beperkingen, visueel meervoudig beperkt; cluster 2: dove, slechthorende leerlingen en/of met een taal-spraakontwikkelingsstoornis, doofblindheid, doof meervoudig beperkt, slechthorend meervoudig beperkt; cluster 3: lichamelijke beperkingen en/of medisch langdurig ziekten en/of leren en ontwikkelen – meervoudige beperkingen; cluster 3/4: cognitieve beperkingen in combinatie met leren en ontwikkelen – meervoudige beperkingen en/of een of meerdere van de sociaal-emotionele ontwikkelingen; cluster 4: sociaal-emotionele ontwikkelingen (gedragsontwikkeling, autismespectrumstoornissen en/of sociaalpsychologische ontwikkeling).

⁴ Voor meer uitgebreide resultaten naar achtergrondkenmerken van leerlingen zie het technisch rapport onderliggend aan dit rapport (Inspectie van het Onderwijs, 2025).

⁵ Dit is het schooladvies dat basisschoolleerlingen krijgen voordat de uitslag van de doorstroomtoets bekend is.

⁶ Met praktijkgerichte adviezen bedoelen we de adviezen voor praktijkonderwijs (pro), vmbo-b, vmbo-b/k, vmbo-k, vmbo-k/gt, en vmbo-gt.

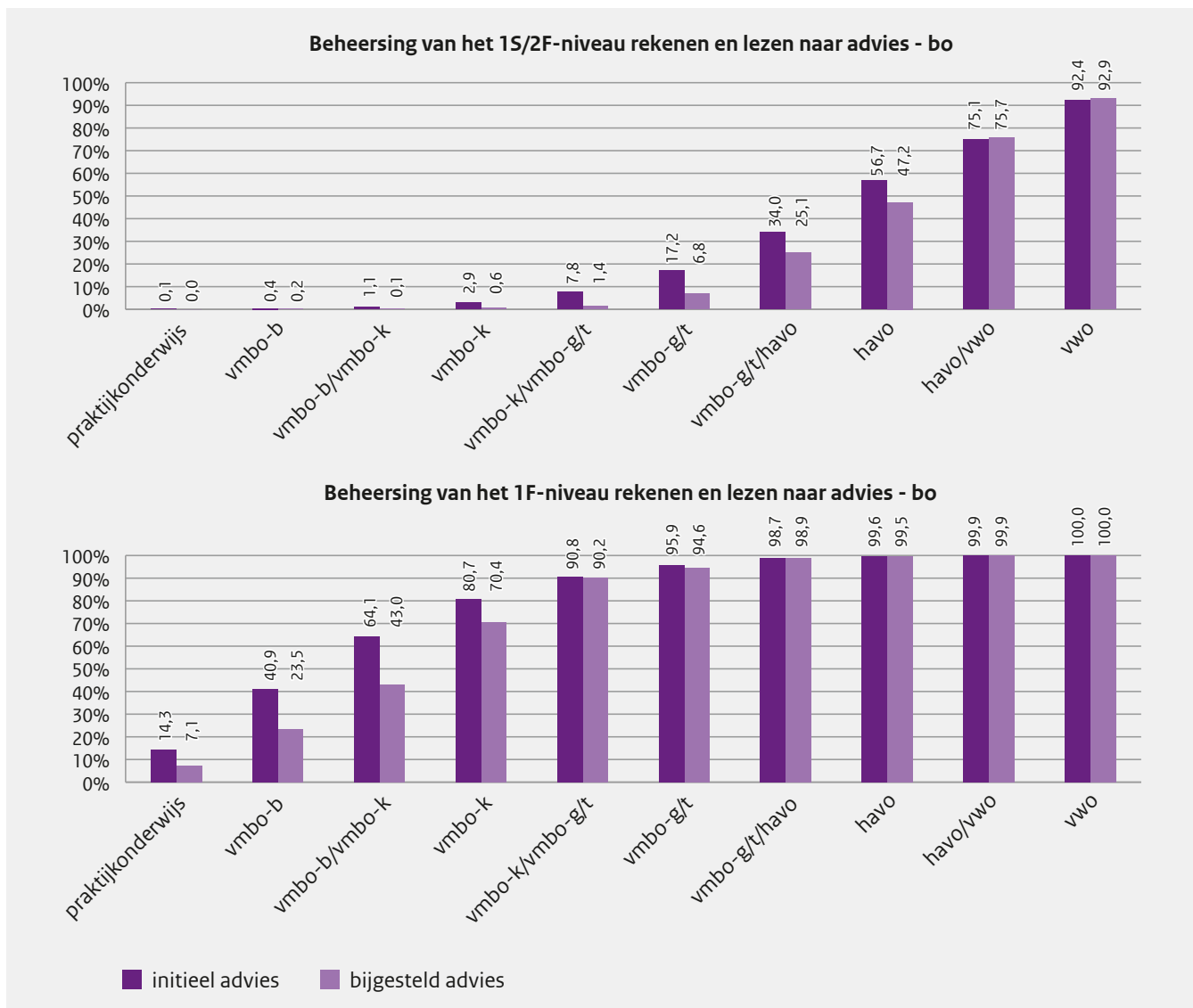
Figuur 3: Verschil beheersing referentieniveaus tussen leerlingen in bo, sbo en so met gelijk schooladvies

Als we kijken naar leerlingen met hetzelfde initiële schooladvies, zien we dat in het sbo en so een kleiner deel van de leerlingen de referentieniveaus behaalt dan in het bo (figuur 3).⁷ Anders gezegd: het aandeel leerlingen per schooladvies dat de referentieniveaus behaalt is lager in het sbo en so dan in het bo. Van de bo-leerlingen met een vmbo-k-advies beheerst bijvoorbeeld 19,3% het 1F-niveau voor rekenen of lezen nog niet.

Voor de getoetste so-leerlingen is dit percentage 32,3%, voor sbo-leerlingen 37,2%. Over het algemeen zien we dat bij een gelijk schooladvies, leerlingen in het sbo minder vaak de referentieniveaus beheersen dan leerlingen in het so. Het verschil in het percentage leerlingen dat 1F nog niet beheerst bij rekenen is voor de praktijkgerichte schooladviezen steeds 5 tot 10% hoger in het sbo dan in het so.

⁷ Omwille van de beknoptheid laten we de beheersing van de referentieniveaus op het gebied van lezen en rekenen samen zien. Taalverzorging laten we hierbij achterwege, omdat het een meer ondersteunende vaardigheid betreft. De resultaten per apart domein zijn opgenomen in het technisch rapport onderliggend aan dit rapport.

Op basis van de resultaten van de doorstroomtoets worden de schooladviezen van leerlingen naar boven bijgesteld, tenzij de school kan motiveren waarom bijstellen niet in het belang van de leerling is.⁸ In figuur 4 staat het aandeel leerlingen dat 1S/2F behaalt per initieel en bijgesteld schooladvies in het bo. Ten opzichte van de initiële adviezen, beheersen leerlingen die uiteindelijk een definitief praktijkgericht schooladvies kregen minder vaak de referentieniveaus. Dit is ook wat we verwachten als het advies van leerlingen die op de doorstroomtoets laten zien dat ze deze niveaus wél beheersen, naar boven wordt bijgesteld. We zien een lichte toename in het aandeel leerlingen met een havo/vwo- of vwo-advies dat de 1S/2F-niveaus op zowel rekenen en lezen beheerst. Ook dit ligt in de lijn der verwachting: het advies wordt met name bijgesteld naar deze onderwijssoorten bij leerlingen die presteren op het niveau van de gemiddelde havo/vwo- of vwo-leerling.

Figuur 4: Verschil beheersing referentieniveaus van bo-leerlingen naar initieel- en definitief advies

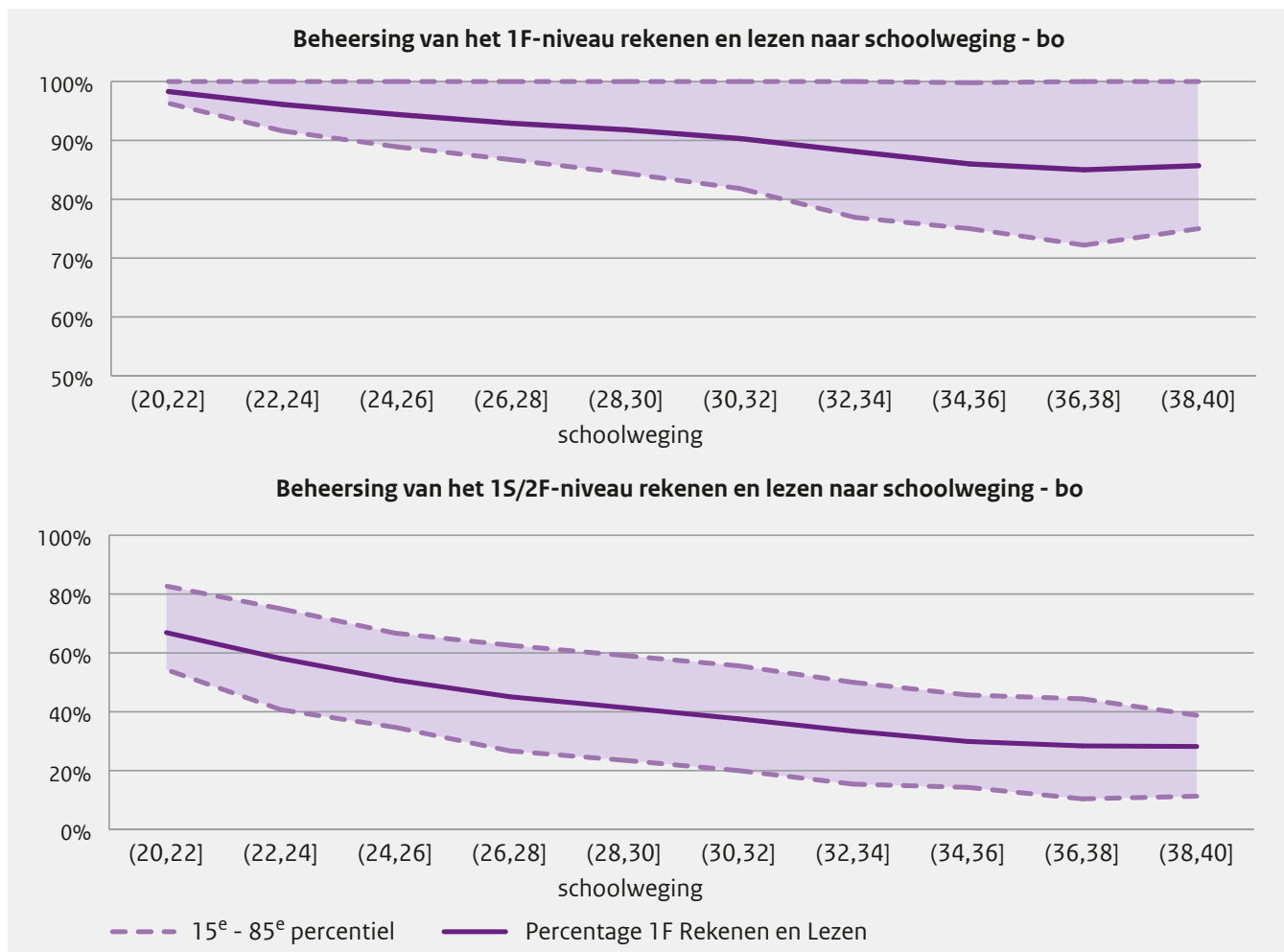
Voor een goede aansluiting op het aanbod in het voortgezet onderwijs ging commissie-Meijerink (2009) ervanuit dat leerlingen die naar vmbo-(g)t, havo of vwo doorstromen het 1S/2F niveau zouden moeten beheersen. Wanneer we de daadwerkelijke beheersing van de bo-leerlingen met deze definitieve, bijgestelde schooladviezen bekijken, zien we dat 88% van deze leerlingen 2F beheerst voor lezen. Voor taalverzorging is dit 65%, en voor rekenen (1S) 58%. Deze percentages zijn lager dan de geformuleerde ambitie.

⁸ Een uitzondering hierop is het schooladvies voor pro: er hoeft niet bijgesteld te worden als een leerling een voorlopig schooladvies pro kreeg, maar de doorstroomtoets maakt op niveau pro/vmbo bb.

Samenhang met schoolkenmerken

In deze paragraaf kijken we naar de samenhang tussen schoolkenmerken en het aandeel leerlingen dat voor zowel rekenen als lezen het 1S/2F-niveau behaalt en het aandeel leerlingen dat voor deze beide vakken ten minste niveau 1F beheerst.⁹ In het bo zien we grote verschillen in beheersing van het 1S/2F-niveau tussen scholen met een relatief hoge en een relatief lage schoolweging.¹⁰ Figuur 5 laat zien dat op scholen in de 3 laagste schoolwegingscategorieën gemiddeld 55% van de leerlingen het 1S/2F-niveau op zowel rekenen als lezen

beheerst. In de 3 hoogste schoolwegingscategorieën is dit percentage rond de 30%. We zien ook verschillen als we kijken naar scholen met gelijke schoolweging. Bij de beheersing van de 1F-niveaus zien we hetzelfde patroon. Hier valt op dat de schoolverschillen binnen dezelfde schoolwegingscategorieën groter zijn op scholen met een hoge schoolweging. Zo zijn er scholen met een hoge schoolweging die hoge beheersingspercentages van het 1F-niveau laten zien.

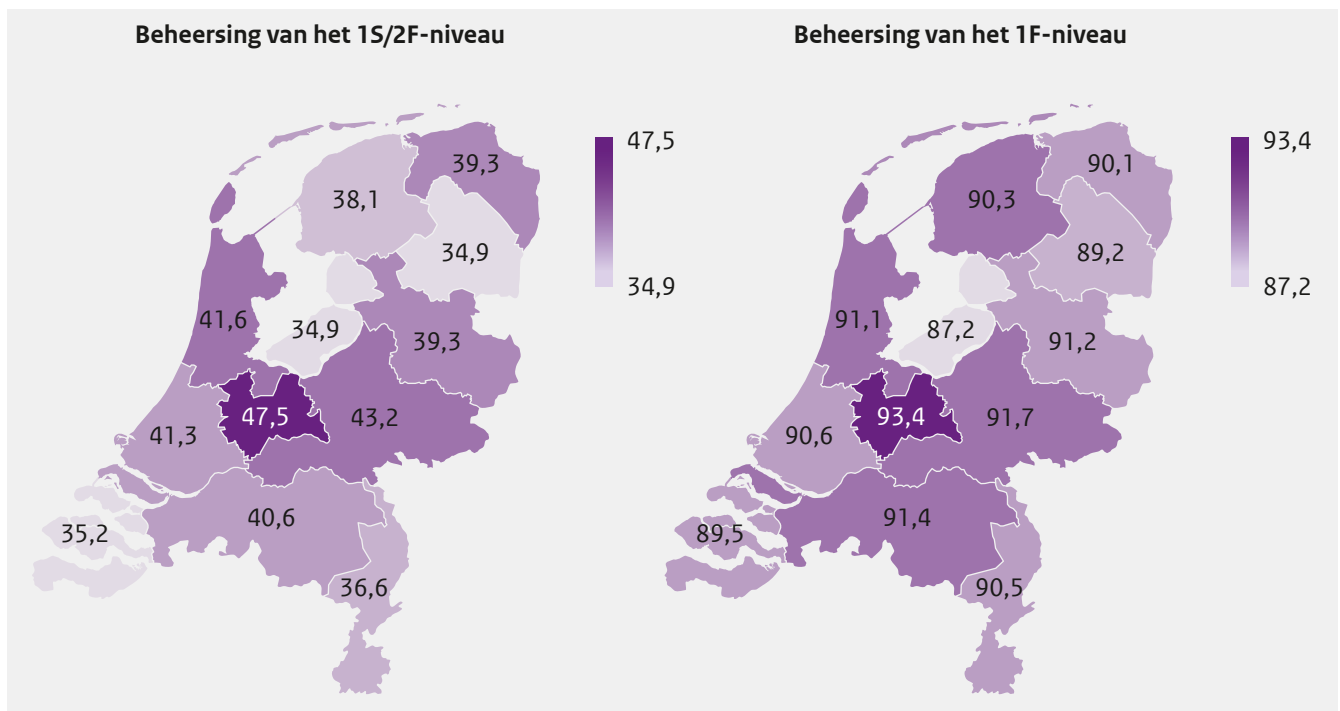
Figuur 5: Beheersing van het 1S/2F-niveau rekenen en lezen naar schoolweging

⁹ In dit korte rapport beschrijven we de resultaten voor het bo. De resultaten van de analyses naar schoolkenmerken voor het s(b)o zijn vindbaar in het technisch rapport onderliggend aan dit rapport.

¹⁰ We gebruiken de schoolweging om de complexiteit van de leerlingenpopulatie op een school te duiden. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) berekent deze op basis van een aantal indicatoren. De schoolweging loopt van 20 tot 40, waarbij hogere waarden duiden op een complexere leerlingenpopulatie.

Op bo-scholen met minder dan 100 leerlingen is de gemiddelde beheersing van het 1S/2F-niveau iets lager dan op grotere scholen. Daarentegen zien we dat op eenpitters (scholen zonder andere scholen onder hetzelfde bestuur) de gemiddelde beheersing van het 1S/2F-niveau hoger is dan op scholen die onder een groter bestuur vallen. Scholen in stedelijke gebieden hebben een groter aandeel leerlingen dat het 1S/2F-niveau beheerst dan scholen in niet stedelijke gebieden. Binnen de stedelijke gebieden zijn de verschillen wel groter: er zijn hier meer scholen met een relatief lage, maar ook meer scholen met een relatief hoge beheersing van het 1S/2F-niveau.

Op bo-scholen in de provincie Utrecht is de beheersing van het 1S/2F-niveau gemiddeld het hoogst (Figuur 6). Op scholen in Drenthe, Flevoland, en Zeeland is de beheersing van de 1S/2F-niveaus rekenen en lezen relatief lager dan in de andere provincies. Hetzelfde patroon zien we bij de beheersing van de 1F-niveaus, al zijn hier de verschillen tussen provincies kleiner. Ook wanneer we kijken naar de grote steden springt Utrecht er in positieve zin uit. Dit in tegenstelling tot Rotterdam, waar de beheersing van het 1S/2F-niveau lager is dan in de rest van de G4, en lager dan het landelijk gemiddelde. In Amsterdam en Den Haag vallen de verschillen tussen scholen op: hier zijn er meer scholen met een relatief lage, maar ook meer scholen met een relatief hoge beheersing van de 1S/2F-niveaus.

Figuur 6: Beheersing van de referentieniveaus rekenen en lezen naar provincie – bo

Kenmerken in samenhang

Tot nu toe hebben we de beheersing van de referentieniveaus op verschillende manieren uitgesplitst naar kenmerken van scholen en van leerlingen. In deze paragraaf bekijken we deze kenmerken in samenhang. We kijken hierbij naar de beheersing van het 1S/2F-niveau op zowel rekenen als lezen en brengen in kaart hoe groot verschillen tussen scholen zijn in de beheersing van de referentieniveaus op deze leergebieden, en welke kenmerken, in samenhang, gerelateerd zijn aan prestatieverschillen.¹¹

Als we alle kenmerken in samenhang bekijken, vertoont de opleiding van de ouders de sterkste samenhang met de beheersing van het 1S/2F niveau. Als we rekening houden met verschillen in huishoudinkomen en opleidingsniveau, zien we dat (kinderen van) migranten iets vaker de 1S/2F-niveaus beheersen dan leerlingen zonder migratieachtergrond. Vooral leerlingen met een migratieachtergrond van de tweede generatie met maximaal mbo-2-opgeleide ouders beheersen vaker de 1S/2F-niveaus dan kinderen met maximaal mbo-2-opgeleide ouders zonder migratieachtergrond.

¹¹ In de technische toelichting bij deze rapportage beschrijven we de aanpak uitgebreid en is opgenomen welke kenmerken in deze analyses zijn meegenomen.

Ontheffingen en niet-deelname

In het bo nam 1,6% van de leerlingen niet deel aan de toets op basis van een ontheffingsgrond. 0,6% van de bo-leerlingen had wel een ontheffingsgrond, maar heeft toch de doorstroomtoets gemaakt. Het merendeel van de geregistreerde ontheffingen betrof leerlingen die korter dan 4 jaar in Nederland verbleven en de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen (>55%). In het sbo en het so liggen de ontheffingspercentages hoger. In het sbo nam 13,2% van de leerlingen niet deel aan de doorstroomtoets vanwege een ontheffing. Nog eens 1,6% van

de sbo-leerlingen had wel een ontheffingsgrond maar maakte alsnog de doorstroomtoets. Bij de sbo-ontheffingen gaat het vooral om zeer moeilijk lerende kinderen (98%). In het so nam 33,6% van de leerlingen niet deel aan de doorstroomtoets op grond van een ontheffing. Naast de ontheffing 'zeer moeilijk lerend' (ca. 88%) zien we in het so ook een aantal leerlingen dat niet deelnam vanwege het uitsluitingscriterium meervoudig gehandicapte leerlingen voor wie het zeer moeilijk lerend zijn een van de handicaps is (ca. 11% van de ontheffingen).

Referenties

College voor Toetsen en Examens (2024). Terugblik normering doorstroomtoetsen 2024. College voor Toetsen en Examens.

Dekker & Bussemaker (2013). [Voortgangsrapportage invoering referentieniveaus taal en rekenen 2013](#).

Inspectie van het Onderwijs (2025). Technisch rapport bij Peil.Taal en Rekenen 2023-2024. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Colofon

Foto voorpagina: Vincent van den Hoogen

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

© Inspectie van het Onderwijs | april 2025

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden van de website van de Inspectie van het Onderwijs www.onderwijsinspectie.nl.

Op de website vindt u ook het technisch rapport dat bij dit onderzoek hoort.